

E-thesis - toimintasuunnitelma vuosille 2004-2005

E-thesis-palvelun kautta ilmestyi vuonna 2003 yli 300 yliopistollista opinnäytettä ja sarjajulkaisua. E-thesisen kautta ilmestyy tällä hetkellä jo yli kaksi kolmasosaa kaikista Helsingin yliopiston väitöskirjoista, muiden opinnäytteiden ja sarjajulkaisujen kohdalla E-thesisen rooli on sensijaan huomattavasti pienempi.

E-thesis-palvelun puitteissa Helsingin yliopiston kirjastossa tehtävä työ jakautuu useaan eri ryhmään. Aineiston vastaanotto ja julkaiseminen sekä aineiston toimittajien ohjeistaminen ja opastaminen on luonnollisesti keskeinen osa toimintaa, mutta sen lisäksi myös aineiston käyttäjät tarvitsevat neuvontaa, ja käytön seuranta ja tilastointi vaatii sekin oman työpanoksena. Muita E-thesisen liittyviä työtehtäviä ovat mm. E-thesis-palvelimen tekninen ylläpito ja Helsingin yliopiston kirjaston sisältöpalveluissa tehtävä sähköisen aineiston luettelointi kirjastotietokantoihin. E-thesisen tähänastista toimintaa on esitelty laajasti elokuussa 2003 laaditussa selvityksessä ja sen pohjalta Tietolinja-lehden numeroon 2/2003 kirjoitetussa artikkelissa ”E-thesis – verkkojulkaisuja jo vuodesta 1999”.

E-thesisen käytössä olevat resurssit lisääntyivät merkittävästi, kun palvelun uusi atk-suunnittelija aloitti työnsä helmikuun alussa 2004. Aiemmin koko palvelu oli pyörinyt pääosin vain yhden henkilön muiden tehtävien ohessa tekemän työn turvin. Helmi-maaliskuun aikana onkin toteutettu jo joitakin pienemmöjä kehittämishankkeita palvelun toiminnan saattamiseksi ajan tasalle. Yliopiston vuodenvaihteessa 2003/2004 uudistunut tiedekunta- ja laitosrakenne aiheutti E-thesisen sivuille runsaasti päivityksiä, sillä sekä hakemistot että metatietojen keräämiseen käytettävä nimiöisivuautomaatti-ohjelma täytyi päivittää uuden rakenteen mukaisiksi. Samalla korjattiin nimiöisivuautomaattia muutenkin niin että se toimii nyt tyydyttävästi myös uusimmilla selainohjelmilla.

E-thesis ja DOMS

E-thesisen vuoden 2004 tavoitteista tärkein on uuden digitaalisten objektien hallintajärjestelmän DOMS:in (käytännössä ENCompass-ohjelmisto) käyttöönotto ja sen edellyttämien uusien toimintamallien luominen. ENCompass-ohjelmiston hankintasopimus solmittiin Endeavor Information Systems Inc:in kanssa vuodenvaiheessa 2003/2004. Ohjelmiston testiympäristö on tarkoitus saada käyttöön toukokuussa 2004, ja järjestelmän varsinainen käyttöönotto alkaa todennäköisesti syksyllä.

E-thesisen osalta DOMS:iin liittyy vielä paljon selvitettävää, alkaen siitä mitä toimintoja on järkevää toteuttaa ENCompassin omilla työkaluilla ja mihin tarvitaan muita ratkaisuja. Tavoitteena on saada DOMS:in tarjoamat mahdollisuudet käyttöön, hukkaamatta kuitenkaan E-thesisen nykyisiä vahvuuksia. Yliopiston julkaisujen tulee olla vapaasti saatavilla myös DOMS:in käyttöönoton jälkeen, ja niiden tulee olla nykyiseen tapaan löydettävissä Internetin yleisillä hakukoneilla.

ENCompassin käyttöönoton yhteydessä on syytä miettiä uusiksi myös aineiston luettelointikäytäntöjä. ENCompass tarjoaa hyvät mahdollisuudet aineistoon liittyvän metadatan tallentamiseen, mutta näiden mahdollisuuksien hyödyntämiseksi tallennettavat tiedot ja käytettävä metadataformaatti on suunniteltava huolella. Samalla on pohdittava sitä, missä järjestyksessä aineisto luetteloidaan toisaalta DOMS:iin ja toisaalta kirjastotietokantoihin, tai voidaanko tietoja siirtää järkevästi järjestelmästä toiseen. Nykyinen jälkikäteen tapahtuva luettelointi ja sisällönkuvailu ei välttämättä enää palvele E-thesisen tarpeita, sillä jo aineiston julkistaminen ENCompassin kautta edellyttää todennäköisesti ainakin jonkinlaisten metatietojen syöttämistä järjestelmään.

E-thesisen tulevan toiminnan kannalta oleellista on myös se, millaisia työkaluja ENCompass ja sen tulevat versiot tarjoavat päivityksen hajauttamiseen yliopiston kirjastoihin, tiedekuntiin ja laitoksille,

mikä voi olla käytännöllistä esim. sarjajulkaisujen tai pro gradujen kohdalla. Tältä osin E-thesiksen on syytä toimia yhteistyössä yliopiston kirjaston muun DOMS-tiimin kanssa ja pyrkiä vaikuttamaan koko ohjelmiston kehitykseen.

Oma kysymyksensä on myös E-thesiksen tähänastisten julkaisujen/metatietojen (yli 1200 julkaisua) takautuva siirto uuteen järjestelmään. Käytännössä julkaisujen tiedot täytyy todennäköisesti syöttää järjestelmään yksi kerrallaan, eli se vaatii arviolta noin kahden kuukauden työn. Toisaalta julkaisuihin on vuosien varrella kertynyt runsaasti linkkejä, eli niiden nykyisten osoitteiden säilyttäminen tavalla tai toisella on sekin tavoiteltavaa.

E-thesiksen www-sivujen/käyttöliittymän uudistaminen

E-thesiksen nykyiset www-sivut ovat edelleen yliopiston vanhan visuaalisen ilmeen mukaiset. Sivut tullaan soveltuvien osin uudistamaan nykyistä paremmin yhteensopiviksi yliopiston sivujen uuden ulkoasun kanssa. Tämä edellyttää mm. julkaisujen html-muotoisen nimiösivun formaatin miettimistä uusiksi.

Sivujen ulkoasun uudistaminen on kuitenkin vain yksi päämäärä. Tämänhetkiset sivut ovat kiinteitä html-sivuja, joiden päivittäminen käsin on hidasta ja työlästä. Tavoitteena on kehittää sivuja varten jokin sopiva dynaaminen ratkaisu, jolla sivut saadaan tuotettua automaattisesti ja joka mahdollistaa nykyistä monipuolisempia listauksien ja hakemistojen tuottamisen käyttäjien tarpeiden mukaan.

Tämä ratkaisu kytkeytyy väistämättä yhteen DOMS-hankkeen kanssa. DOMS:in käyttöönoton yhteydessä on selvitettävä voidaanko www-sivuille tarvittavat tiedot hakea automaattisesti ENCompassista (jossa tallennusmuotona on XML) tai voiko E-thesis käyttää suoraan ENCompassin omaa käyttöliittymää. Jos ENCompassiin syötettäviä tietoja hyödynnetään myös palvelun www-sivujen tuotannossa, tämä on otettava huomioon ENCompassiin syötettäviä metatietoja valittaessa.

Yhteistyön kehittäminen yliopiston suuntaan

E-thesiksen yhteydenpito yliopiston sisäisiin sidosryhmiin on jäänyt resurssien ja tukiorganisaatioiden puuttuessa vähäiseksi. Mahdollisesti perustettavan eri tahoilta kootun johtoryhmän lisäksi palvelun toiminnan tueksi perustetaan keskustelua ja tiedotusta varten yliopistolaisille suunnattu sähköpostilista ja/tai muu keskustelufoorumi (riippuen siitä millaisia keskustelumahdollisuuksia yliopiston tuleva intranet tarjoaa).

Lisäksi palvelun ohjeistusta päivitetään ja kehitetään. DOMS-hankkeen mahdollisesti tuomien uusien toimintamallien ohjeistamisen lisäksi pyritään kehittämään myös aineiston toimittajille tarkoitettua teknistä ohjeistusta etenkin PDF-tiedostojen tuottamisen helpottamiseksi. Samalla palvelun tiedotusta ja markkinointia potentiaalisille aineiston julkaisijoille (väittelijät, graduntekijät, laitokset) ja muille sidosryhmille (etenkin yliopiston kirjastot!) on tarkoitus kehittää. Tarvittaessa voidaan järjestää myös verkkojulkaisemiseen liittyvää koulutusta yhteistyössä muiden saman aihepiirin parissa työskentelevien tahojen kanssa.

E-thesiksen aineistot

Väitöskirjojen osalta E-thesiksen toiminta jatkuu jo vakiintuneen mallin mukaisesti yhteistyössä Yliopistopainon kanssa. Aiemmin suunniteltu kaikkien väitöskirjojen tiivistelmien tallentaminen E-thesiksen yhteyteen on todennäköisesti mahdollista toteuttaa järkevästi DOMS:in kautta, mutta tämä työ edellyttää sekä erillisiä resursseja ja että yhteistyötä yliopiston viestintäosaston ja tiedekuntien kanssa.

Pro gradujen kattavaan julkaisemiseen E-thesiksen tämänhetkiset resurssit eivät riitä, ja tältä osalta ainoa mahdollisuus toiminnan merkittävään laajentamiseen on toiminnan hajauttaminen ainakin joiltakin osin yliopiston kirjastoihin, tiedekuntiin ja laitoksille. Varsinaisten kokotekstijulkaisujen lisäksi tavoiteltavaa olisi saada kerättyä ENCompassiin kaikkien gradujen ja lisenfaatintöiden tiivistelmät, joita on aiemmin julkaistu tiedekunnittain monistesarjana. Käytännössä tällaisten ratkaisujen toimivuus on kuitenkin hyvin pitkälle kiinni ENCompassin tarjoamista työkaluista, eikä tiivistelmien tallennusta ole näillä näkymin mahdollista hoitaa keskitetysti E-thesis-palvelun puitteissa.

Pro gradujen ja lisensiaatintöiden osalta myös E-thesiksen julkaisujen luettelointi on tällä hetkellä avoin kysymys, jonka järjestämistä selvitetään Katri Tuorin johdolla. Muuten gradujen julkaisemiseen liittyviä ratkaisuja on tarkoitus testata vuosien 2004-2005 kuluessa pienemmässä mittakaavassa yhteistyössä muutaman laitoksen tai tiedekunnan kanssa tehtävänä kokeiluprojektina. Oikeustieteellinen tiedekunnan kirjaston kanssa on jo käyty alustavia keskusteluja tiedekunnan gradujen julkaisemisesta. Lisäksi kokeiluun voidaan ottaa mukaan 1-2 muuta laitosta eri tiedekunnista. Suurempi määrä laitoksia ja tiedekuntia edellyttäisi erillistä projektirahoitusta.

Sarjajulkaisujen osalta E-thesis ottaa vastaan mahdolliset julkaistavaksi tarjottavat uudet sarjat. Toistaiseksi palvelun toiminnan kehittämistä on näiltä osin jarruttanut se, ettei yliopisto ole toistaiseksi määritellyt omaa sarjajulkaisuja koskevaa politiikkaansa. Tämän epäselvän tilanteen vuoksi sarjajulkaisujen siirtämistä elektroniseen muotoon ei ole markkinoitu aktiivisesti tiedekunnille tai laitoksille. Oma kysymyksensä on sekin, miten suuri rooli Yliopistopainolla tulee olemaan elektronisten sarjajulkaisujen tuottajana, ja miten suuri osa julkaistavasta materiaalista tulee suoraan laitoksilta.

Oheismateriaalia:

-Jyrki Ilva: E-thesis – verkkojulkaisuja jo vuodesta 1999. Tietolinja 2/2003.
URL: <http://www.lib.helsinki.fi/tietolinja/0203/ethesis.html>

-Jyrki Ilva: E-thesis – Helsingin yliopiston verkkojulkaisut. Raportti toiminnasta 1999-2003.
URL: <http://ethesis.helsinki.fi/arkisto/ethesis2003.pdf>